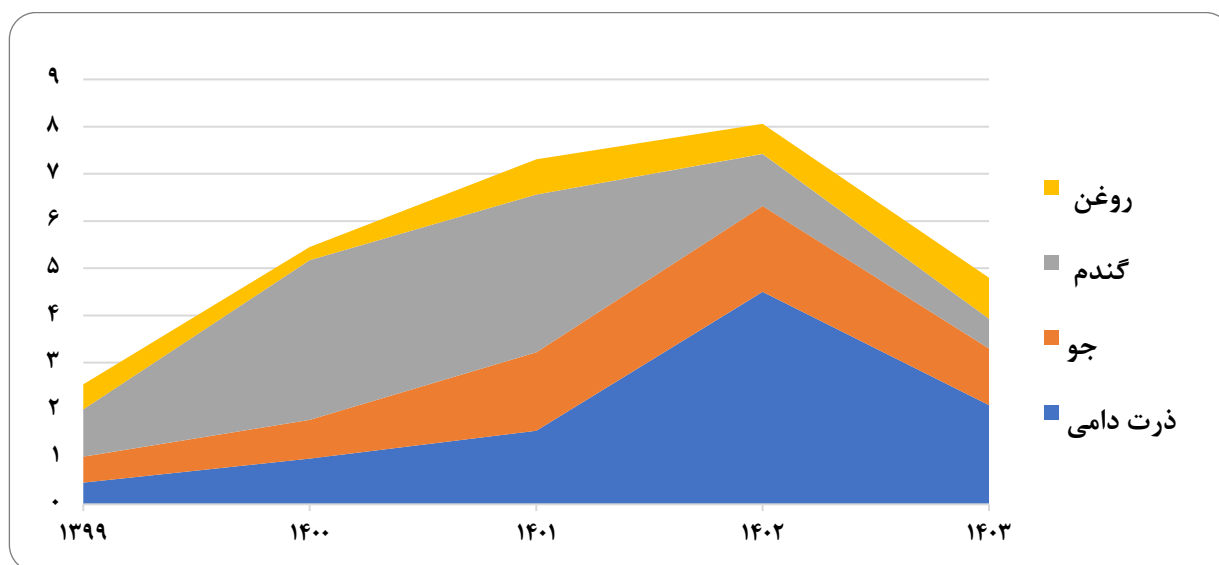

تامین کالای اساسی از روسیه بدون وابستگی به امارات^۱

ایران برای واردات کالای اساسی، سالانه بیش از ۱۲ میلیارد دلار ارز حاصل از فروش نفت به چین را هزینه می‌کند. علاوه بر مسیر پرریسک و اقدامات ضد تحریمی در فروش نفت، تخصیص ارز حاصل از آن برای واردات کالای اساسی، از مسیرهای تحت سلطه تحریم‌کنندگان و کشورهای متخاصم انجام می‌شود که ریسک بالایی به کشور تحمیل می‌کند. به عنوان نمونه، از کل واردات کالای اساسی ایران از روسیه که در سال ۱۴۰۳ حدود ۵ میلیون تن به ارزش ۳ میلیارد دلار بوده، تنها ۱۶ درصد مستقیماً از شرکت‌های روسی خریداری شده است. بنابراین، حتی اگر طبق اظهارات مقامات ایرانی و روسی، ۸۰ درصد معاملات مستقیم دو کشور با ارز ملی انجام شده باشد، فقط ۱۳ درصد از کل حجم واردات ایران از روسیه روبلی-ریالی بوده است و مابقی از مسیرهای تراستی و غیررسمی از جمله امارات انجام شده است. به منظور کاهش وابستگی به تحریم‌کنندگان در تامین کالای اساسی که یک اهرم قوی در جنگ اقتصادی محسوب می‌شود، تسویه ارزی واردات باید به صورت مستقیم انجام شود.

بیان مسأله

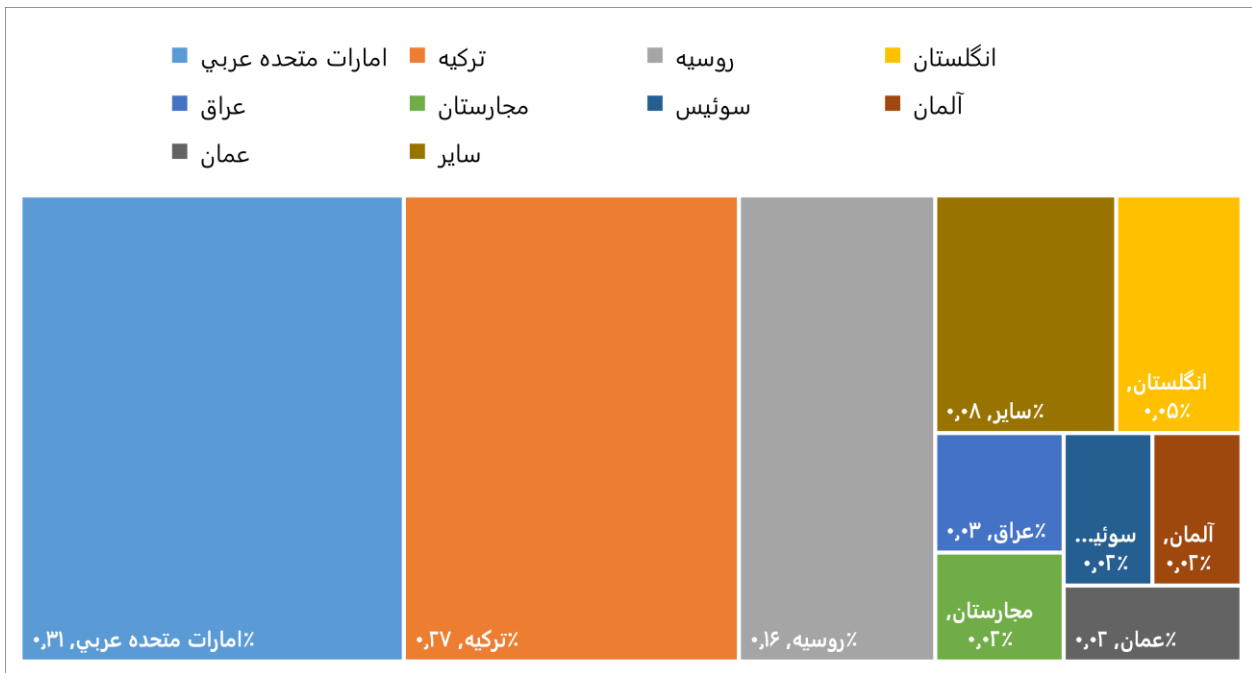
روسیه یکی از مبادی اصلی واردات کالاهای اساسی ایران است. در صدر فهرست واردات ایران از روسیه ذرت دامی، جو گندم و روغن آفتابگردان با مجموع بیش از ۵ میلیون تن و ارزش ۳ میلیارد دلار در چند سال گذشته قرار دارد که ایران را به بزرگ‌ترین واردکننده جو و ذرت دامی از روسیه تبدیل کرده است.

نمودار ۱. ترکیب صادرات کشاورزی روسیه به ایران (میلیون تن)

در عین حال، حدود ۸۷ درصد ارزش دلاری کل واردات کالای اساسی ایران از روسیه توسط شرکت‌های واسطه مستقر در امارات، ترکیه و سایر کشورها و با ارزهای ثالث همچون درهم تسویه شده است. این الگو عملاً موجب شده بخش مهمی از تجارت کالای اساسی ایران با روسیه، با وجود منشأ مشخص کالا، در لایه‌های واسطه‌ای خارج از رابطه مستقیم دو کشور انجام شود و سهم قابل توجهی از ارزش مبادلات آن، در خارج از زنجیره رسمی دوجانبه شکل بگیرد. این وابستگی بالا، مسیر تأمین کالاهای اساسی کشور را به شدت در معرض ریسک‌های تحریمی، جنگ منطقه‌ای، افزایش هزینه مبادله و عدم شفافیت مالی قرار داده است.

^۱ تهیه شده توسط محمد علی ارفعی، کارشناس گروه کشاورزی اندیشکده اقتصاد مقاومتی؛ اسفند ۱۴۰۴ (دارای منابع و تحقیقات پشتیبان)

نمودار ۲. ملیت شرکتهای عامل در واردات کالای اساسی از روسیه (سهام ارزش دلاری)

تحلیل

بازطراحی ساختار تأمین کالای اساسی باید بر پایه هم‌راستایی منشأ کالا، مسیر حمل و سازوکار تسویه انجام شود. در واقع تا زمانی که واردات کالای اساسی در بستر شبکه‌های واسطه‌ای و مسیرهای مالی غیرمستقیم که عمدتاً تحت سلطه تحریم‌کنندگان است انجام شود، بخش مهمی از هزینه و ریسک تأمین، در لایه‌های خارج از تجارت رسمی دوجانبه شکل می‌گیرد و کشور را در معرض ضربه‌پذیری بالا در جنگ اقتصادی قرار می‌دهد. در مقابل، پیوند دادن تأمین کالای اساسی به کریدورهای زمینی و ترتیبات منطقه‌ای اوراسیا، این امکان را فراهم می‌کند که واردات از یک فرایند مقطعی و پرریسک به یک سازوکار پایدارتر، شفاف‌تر و قابل‌اتکاتر برای تأمین امنیت غذایی کشور تبدیل شود.^۱

پیشنهادهای

به منظور تسویه ارزی مستقیم واردات کالای اساسی از روسیه، ضروری است اقدامات زیر در دستور کار قرار گیرد:

- ۱) مشارکت فعال ایران در پروژه‌های مشترک امنیت غذایی روسیه و چین (از جمله NLGC)؛ با هدف اتصال پایدار به مسیرهای تأمین غلات و کالای اساسی و استفاده از ظرفیت پرداخت روبلی-یوانی.^۲
- ۲) خرید مستقیم از شرکتهای روسی و تسویه با روبل و ریال؛ با هدف حذف شرکتهای واسط و کاهش هزینه‌های مبادله و تعمیق روابط اقتصادی ایران و روسیه از طریق ایجاد زیرساخت‌های ارزی.^۳
- ۳) ایجاد و توسعه مسیرهای مالی و تجاری دوجانبه؛ به‌ویژه سازوکارهای پایاپای و پیمان‌های پولی به عنوان زیرساخت‌های تسویه دو جانبه.^۴
- ۴) کاهش ناترازی تجاری ایران و روسیه در قالب اتحادیه اقتصادی اوراسیا؛ با هدف ایجاد پایداری در روابط تجاری و مالی بدون واسطه.

^۱ گزارش پژوهشی با موضوع «امکان‌سنجی، شیوه و ظرفیت‌های تأمین کالاهای اساسی از مسیر روسیه»؛ اندیشکده اقتصاد مقاومتی؛ اسفند ۱۴۰۴

^۲ گزارش تک برگ با موضوع «فرصت تأمین کالای اساسی ایران از طریق کریدور زمینی چین و روسیه»؛ اندیشکده اقتصاد مقاومتی؛ مرداد ۱۴۰۴

^۳ گزارش تک برگ با موضوع «تسویه ارزی تجارت با روسیه در نظام پرداخت رسمی»؛ اندیشکده اقتصاد مقاومتی؛ شهریور ۱۴۰۴

^۴ گزارش تک برگ با موضوع «ظرفیت ۶۰ درصدی تجارت دوجانبه بدون ارز ثالث»؛ اندیشکده اقتصاد مقاومتی؛ مهر ۱۴۰۴